

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Захарчук Мар'яна Євгенівна

УДК 376 (73)

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У США

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

кандидат педагогічних наук, доцент

Швед Марія Степанівна,

Львівський національний університет імені Івана Франка, доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Жуковський Василь Миколайович,

Національний університет «Острозька академія», декан гуманітарного факультету;

доктор педагогічних наук, професор

Колупасва Алла Анатоліївна,

Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, заступник директора з наукових питань.

Захист відбудеться 26 вересня 2013 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027

Автореферат розісланий 21 серпня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В Україні постійно збільшується кількість дітей з особливими потребами, котрі навчаються в загальноосвітніх школах без відповідного психологічного та соціально-педагогічного супроводу. Відсутність належної уваги до таких учнів викликає занепокоєння у суспільстві, адже від ставлення до неповносправних людей залежить сформованість інтелектуально-духовних цінностей соціуму. Тому серед актуальних проблем розвитку шкільництва виділяють питання формування інклюзивного освітнього середовища, впровадження інноваційних моделей соціально-педагогічної підтримки і навчання учнів з особливими потребами. Виконання цього завдання є можливим за умови вивчення вітчизняних досягнень та використання надбань зарубіжних країн у галузі освітньої інклюзії. Зокрема, актуальним є запозичення досвіду США, де вперше було впроваджено ідеї прогресивної інклюзії учнів з особливими потребами у навчальні заклади, проведено зміни у політиці держави, які стосувались нових підходів до організації інклюзивної освіти та реалізації її основних принципів: демократичності засад діяльності шкіл з інклюзивними класами, прозорості навчальних систем і контролю за навчальними досягненнями учнів, відкритості та доступності навчальних закладів для осіб з особливими потребами, покращення якості освіти тощо.

Окремі аспекти запровадження інклюзивного навчання у США відображені у працях відомих американських вчених К. Веббера, М. Вінзера, Л. Данна, С. Кірка, Р. Осгуда, Х. Стівена (С. Webber, M. Winzer, L. Dunn, A. Jordan, S. Kirk, B. Levin, J. Lupart, R. Osgood, H. Steven).

На сучасному етапі розвитку українського освітнього простору проблема інклюзивної освіти постає дуже гостро та викликає науковий інтерес. Деякі питання освіти дітей та молоді з особливими потребами висвітлені у працях українських та російських учених, зокрема питання соціально-реабілітаційної діяльності та професійної адаптації молоді з особливими освітніми проблемами у своїх роботах розглядають А. Капська, А. Колупаєва, В. Курбатов, З. Ленів, С. Литовченко, Ф. Мустафаєва, Ю. Найда, Д. Пенішкевич, Н. Софій, П. Таланчук, О. Таранченко, Л. Тимчук, В. Шахрай, М. Швед, А. Шевцов.

Сучасні тенденції розвитку інклюзивної освіти вимагають від учителя загальноосвітньої школи готовності до стрімких та кардинальних змін у підходах та методах навчання учнів. Тому важливими є наукові дослідження можливостей професійного розвитку вчителів в умовах освітньої інклюзії та підвищення їхньої кваліфікації. Окремі теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми знайшли висвітлення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (Л. Айдол (L. Idol), А. Белл (A. Bell), М. Вінзер (M. Winzer), Дж. Галлахер (J. Gallagher), Т. Галладет (T. Gallaudet), Н. Енестейшн (N. Anastasion), І. Зязюн, С. Кірк (S. Kirk), Дж. Кларк (J. Clarke), В. Кремень, Дж. Лупарт (J. Lupart), Н. Микитенко, І. Мицишин, Н. Мукан, Н. Ничкало, Р. Осгуд

(R. Osgood), В. Поліщук, О. Пришляк, Л. Пуховська, Дж. Селенд (J. Salend), К. Форлін (Ch. Forlin), Д. Чемберс (D. Chambers), М. Швед).

Вивчення джерельної бази дослідження та результати проведеного аналізу особливостей розвитку інклюзивної освіти в Україні дали можливість виявити *суперечності* між необхідністю формування вітчизняної системи освіти на основі прогресивних ідей світової практики та недостатністю вивчення досвіду зарубіжних держав у цій галузі; потребою нормативно-правового забезпечення розвитку інклюзивної освіти та відсутністю відповідних документів для правового регулювання цього процесу в Україні.

Таким чином, недостатнє вивчення проблеми, необхідність урахування досвіду США у галузі освітньої інклюзії для вдосконалення освіти дітей та молоді з особливими потребами в Україні зумовлюють актуальність теми нашого дослідження **«Становлення та розвиток інклюзивної освіти у США»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до комплексної програми дослідження кафедри загальної і соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка «Трансформаційні освітні зміни в Україні та за кордоном: порівняльний аналіз» (№ 0109U004341). Тема затверджена Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (Протокол № 34/3 від 25.03.2009) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (Протокол № 3 від 28.04.2009).

Об'єкт дослідження – інклюзивна освіта у США.

Предмет дослідження – особливості генезису інклюзивної освіти у США.

Мета дослідження: на основі аналізу генезису інклюзивної освіти у США виявити особливості її розвитку та окреслити перспективи впровадження прогресивних ідей американського досвіду в освітній простір України.

Відповідно до мети дослідження визначено його **завдання:**

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічних джерел, з'ясувати сутність ключових понять інклюзивної освіти.
2. Виокремити основні етапи становлення інклюзивної освіти у США.
3. З'ясувати особливості змісту й організації діяльності американських шкіл з інклюзивною формою навчання.
4. Охарактеризувати форми й методи професійної підготовки вчителів до роботи з дітьми з особливими потребами.
5. Виявити можливості використання позитивного американського досвіду впровадження інклюзивної освіти у вітчизняній освітній практиці.

Методи дослідження зумовлені його метою і завданнями. У роботі використано такі методи: *теоретичні*: а) теоретичний аналіз й узагальнення джерел науково-педагогічної та навчально-методичної літератури (відбір, аналіз, систематизація та узагальнення психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної, довідкової літератури, підручників, посібників, праць зарубіжних та вітчизняних науковців, нормативно-правових документів та статистичних даних США) для означення поняттєво-категорійного апарату дослідження й визначення напрямів розвитку інклюзивної освіти; б) проблемно-хронологічний – дав змогу розглянути феномен дослідження у просторі і часі, а також визначити хронологію становлення та розвитку інклюзивної освіти у США; в) порівняльно-зіставний для аналізу подій, явищ і фактів, простеження генезису поглядів різних науковців та практиків на запровадження інклюзивної освіти у США; *емпіричні*: контент-аналіз, вивчення педагогічного досвіду й результатів діяльності науково-педагогічних працівників Університету Вашингтона (США), Університету Альберти (Канада), організація бесід, дискусій з учителями американських та канадських інклюзивних загальноосвітніх шкіл та з фахівцями спеціальної педагогіки з метою виявлення особливостей становлення та організації інклюзивної освіти у США (у межах міжнародних освітніх проектів: Канадська Агенція з міжнародного розвитку (CIDA) (Канада) у 2006 р. і Програма дослідницьких стипендій фонду Карнегі (NCEEER) (США) у 2010 – 2011 рр.).

Джерельна база дослідження: документи міжнародних організацій: Загальна декларація прав людини (1948), Декларація прав дитини (1959), Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти (1960), Декларація соціального добробуту (1969), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971), Конвенція ООН про права дитини (1972), Декларація про права інвалідів (1975), Всесвітня програма дій стосовно інвалідів (1981), Конвенція про професійну реабілітацію і зайнятість інвалідів (1983), Мадридська декларація (1987), Конвенція про права дитини – «Світова конституція прав дитини» (1989), Всесвітня декларація щодо забезпечення виживання, розвитку і захисту дітей (1990), Принципи захисту психічно хворих і покращення психіатричної допомоги (1991), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993), Саламанкська декларація (1994), Дакарська Декларація (2000) стосовно захисту прав осіб з особливими потребами; законодавчі акти в галузі освіти США, документи Департаменту освіти США; доповіді національних комісій США про стан, тенденції і перспективи розвитку педагогічної освіти; матеріали державних органів освіти: Ради з питань дітей з особливими потребами (1924), Національного комітету з дошкільної освіти (1929), Офісу професійної реабілітації (обслуговування інтелектуально- та фізично недієздатних людей) (1943), Президентського комітету з розумової відсталості (1966), Бюро освіти для розумово та фізично неповноцінних людей в Американському офісі освіти (1966), Офісу підтримки обдарованості та талановитості

(1974), Національної комісії з удосконалення освіти (1983); педагогічна періодика США та інших зарубіжних країн; наукові праці (монографії, дисертації, статті) американських, українських і російських науковців з проблем організації навчального процесу в загальноосвітніх школах у контексті запровадження інклюзивної освіти; матеріали з мережі Інтернет.

Важливий матеріал для наукового аналізу й узагальнення з проблеми дослідження надала програма дослідницьких стипендій фонду Карнегі. Наукове стажування в Університеті Вашингтона (США) забезпечило можливість користуватися інформаційними базами даних Національної наукової бібліотеки штату, Департаменту освіти США, а також провідних університетів США.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше:

виявлено особливості генезису інклюзивної освіти у США (ґрунтовне нормативно-правове забезпечення рівних прав осіб з особливими потребами; співіснування декількох моделей інклюзивного навчання учнів (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, змішана система навчання, навчання, що базується на результатах досягнень учнів); організація диференційованого підходу до неповносправних учнів через урахування їхніх освітніх потреб; інтеграція діяльності навчальних закладів, наукових установ, громадських організацій для підтримки осіб з особливими потребами);

виокремлено основні етапи становлення інклюзивної освіти у США: сегрегація (до 1960 рр.) – маргіналізація осіб з особливими потребами; нормалізація (1968 – 1975 рр.) – забезпечення їхнього нормального життєвого простору; освітній мейнстрімінг (1975 – 1983 рр.) – залучення неповносправних учнів до освітнього середовища; інклюзивне навчання (1983 – 2004 рр.) – спільне навчання осіб з особливими потребами з однолітками з типовим розвитком; змішана система навчання (2004 – дотепер) – комплексна інклюзивна освітня система;

охарактеризовано форми (індивідуальна, групова, колективна) й методи (проблемного та групового навчання, залучення учнів з особливими потребами до занять, дослідження на конкретному прикладі (case study), відеозаняття, інтерв'ю, портфоліо, експериментальне дослідження, командний підхід) підготовки педагогів інклюзивної школи та її моделі (горизонтально-кругова, вертикально-різноманітнева);

виявлено можливості творчої реалізації прогресивних ідей американського досвіду в освітньому просторі України (нормативно-правове регулювання розвитку інклюзивної освіти, створення асоціацій педагогів інклюзивної освіти; посилення мотивації вчителів шляхом запровадження інноваційних навчальних програм в систему підготовки педагогів; оптимізація змісту та урізноманітнення форм навчального інклюзивного процесу у загальноосвітніх школах);

з'ясовано сутність понять «інклюзивна освіта», «інклюзивна форма навчання», «інклюзивна школа».

Подальшого розвитку набули відомості про формування ефективної інклюзивної школи, моделі надання освітніх послуг учням з особливими потребами.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні методичних рекомендації щодо реалізації досвіду США для вдосконалення процесу запровадження інклюзивної освіти в Україні. Результати роботи можуть бути використані педагогами загальноосвітніх навчальних закладів, працівниками центрів соціальних служб для молоді, дитячих осередків для вдосконалення навчально-виховного процесу та залучення дітей з особливими потребами до суспільної діяльності, а також викладачами вищих педагогічних закладів освіти для розробки навчальних курсів і спецкурсів з метою якісної підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Матеріали дослідження можуть бути використані у процесі вивчення курсів «Педагогіка», «Педагогічна майстерність», «Педагогіка вищої школи» та спецкурсу «Основи освітньої інклюзії», на курсах підвищення кваліфікації вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, у роботі професійних об'єднань працівників освіти України, під час підготовки посібників для керівників професійних освітніх асоціацій.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Національного університету «Львівська політехніка» (Довідка про впровадження № 67-01-1357 від 21.06.2012 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Акт про впровадження № 111-29/03 від 29.01.2013 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» Горлівського інституту іноземних мов (Довідка про впровадження № 225/01 від 06.02.2013 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (Довідка про впровадження № 892-105 від 28.02.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. У праці, написаній у співавторстві із М. Швед [2], автору належить аналіз нормативно-правових документів із проблеми дослідження та обґрунтування особливостей підготовки вчителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на: Міжнародній науково-практичній конференції (Ніжин, листопад 2009) «Підготовка фахівців до умов роботи в інклюзивному середовищі», IV Міжнародній науково-практичній конференції (Київ, листопад 2009) «Застосування новітніх освітніх технологій у процесі інклюзивного навчання», III Українському педагогічному конгресі (Львів, червень 2010) «Інклюзивне навчання як актуальна модель сучасної системи української освіти», Міжнародній заочній науковій конференції (Челябінськ, жовтень 2011) «Генезис идейных убеждений европейского общества по

отношенію к лицам с особыми потребностями», Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених та студентів, присвяченій 20-річчю Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року (Глухів, листопад 2011) «Проблеми формування професійної компетентності викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні», Міжнародній конференції (Київ, квітень 2012) «Формування професійної компетентності майбутнього викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні», XI Міжнародній науково-практичній конференції (Вінниця, травень 2012) «Підготовка фахівців у США до роботи в інклюзивному освітньому середовищі», Всеукраїнській науково-практичній конференції (Ніжин, жовтень 2012) «Аналіз досвіду США в організації інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи», Всеукраїнській науковій конференції (Чернігів, листопад 2012) «Історико-педагогічні витоки інклюзивної освіти у США», VII Міжнародній науково-практичній конференції (Київ, листопад 2012) «Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США», V Міжнародній науково-методичній конференції (Алмата, квітень 2013) «Educational paradigm: from segregation to inclusion in the USA and Ukraine (comparative approach)», наукових семінарах та засіданнях кафедр загальної та соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка та іноземних мов Національного університету «Львівська політехніка».

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 13 праць, у т.ч. 7 статей – у фахових виданнях та 3 статті надруковані у виданнях іноземних держав.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (330 найменувань, у т.ч. англійською мовою – 280). Загальний обсяг дисертації становить 265 сторінок, основний зміст викладено на 187 сторінках. Робота містить 4 додатки, 13 рисунків і 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, ступінь її розроблення, зв'язок проблеми дослідження з науковими програмами й темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; представлено джерельну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення дисертаційної роботи; представлено апробацію одержаних результатів; зазначено кількість публікацій автора щодо теми дослідження; відображено дані про структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Виникнення та етапи становлення інклюзивної освіти у США»* – здійснено аналіз стану дослідження зазначеної проблеми в педагогічній теорії та практиці, охарактеризовано витоки освітніх середовищ осіб з особливими потребами, з'ясовано сутність ключових понять дослідження, проаналізовано передумови становлення та виокремлено основні етапи розвитку інклюзивної освіти у США.

Вагомий внесок у дослідження проблеми розвитку інклюзивної освіти зробили вітчизняні і зарубіжні вчені (Д. Бойков, Л. Будяк, С. Веббер (C. Webber), М. Вінзер (M. Winzer), А. Джордан (A. Jordan), А. Колупасва, С. Литовченко, Р. Осгуд (R. Osgood), Н. Софій, В. Стейнбек (W. Stainback), С. Стейнбек (S. Stainback), П. Стеновіч (P. Stanovich), Ф. Стівен (F. Steven), О. Таранченко, М. Фуллан (M. Fullan) та ін.), які детально проаналізували особливості цього процесу.

Описані в науковій літературі підходи (сегрегація, інституціалізація та «медична модель») для спілкування та надання освітніх послуг дітям з особливими потребами є неефективними, оскільки особливості психофізичного розвитку особи є не медичною, а соціальною проблемою в контексті суспільного розвитку. Особливе значення для усвідомлення сутності цієї проблеми мають праці, в яких представлені альтернативні теорії («нормалізації» (М. БадOFF, Дж. Галлахер, Л. Данн, Е. Дено, О. Джонсон, Ф. Крістоплос, С. Ліллі, Д. Ренц (M. Budoff, J. Gallagher, L. Dunn, E. Deno, O. Johnson, F. Christoplos, S. Lilly, D. Renz)); «інтеграції» (В. Крюкшенк, Дж. Пол, Е. Тернбулл (W. Cruickshank, J. Paul, A. Turnbull)); «мейнстрімінгу» (Д. Берч, М. Вонг, Д. Джонсон, Р. Джонсон (J. Birch, M. Wang, D. Johnson, R. Johnson))).

Результати проведеного аналізу наукових джерел дали змогу виявити зміст ключових понять дослідження, які відповідають етапам розвитку інклюзивної освіти. *Сегрегація (до 1960 pp.)* – процес примусового відокремлення осіб за расовими, соціальними, медичними чи іншими ознаками. Сегрегація обмежує доступ людей до освіти, визначає спеціальні правила користування землею, транспортом, послугами та іншими соціальними благами. *Нормалізація (1968 – 1975 pp.)* – процес пристосування особи з особливими потребами до соціальних норм та цінностей, необхідних для нормальної життєдіяльності у суспільстві. Основна ідея нормалізації ґрунтується на переконанні, що будь-яка особа незалежно від особливостей психофізичного розвитку має вести повноцінне соціальне життя та отримувати необхідну підтримку. *Освітній мейнстрімінг (1975 – 1983 pp.)* – ефективний спосіб освітньої інтеграції учнів з особливими потребами засобами створення сприятливого навчального середовища, соціалізації, удосконалення навчальних програм, розширення пізнавальних можливостей цих учнів в процесі життєдіяльності. Головною ознакою цих етапів була ідея соціальної справедливості, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей кожної людини і передбачає її рівний доступ до здобуття якісної освіти.

Ідея інклюзії зародилася на етапі мейнстрімінгу як продовження та вдосконалення процесу інтеграції дітей з особливими потребами до загальноосвітнього простору та громадянського суспільства. Тому *інклюзивну освіту* трактують як комплексну систему надання освітніх послуг, яка враховує особливості психофізичного розвитку всіх учнів. Форми та методи, що застосовують у процесі навчання, розкривають індивідуальні можливості та потенціал учня. Інклюзивні освітні

послуги охоплюють усі аспекти академічного і суспільного життя учня та включають формування індивідуального навчального плану, створення сприятливого навчального середовища, забезпечення допоміжними послугами та супроводом фахівців.

У другому розділі – *«Розвиток ідеї інклюзивної освіти у Сполучених Штатах Америки»* – здійснено аналіз нормативно-правових документів у галузі освіти щодо забезпечення рівних прав осіб з особливими потребами, визначено зміни в організації спеціальної освіти, а саме процесу об'єднання загальноосвітньої та спеціальної шкіл США з метою створення сприятливого навчального середовища для учнів з особливими потребами, розкрито ідею розвитку інклюзивної освіти через теорію соціальної справедливості.

Нормативно-правові документи США у галузі освіти, які регулюють права та обов'язки осіб з особливими потребами, ґрунтуються як на міжнародному, так і на американському законодавстві. На загальнодержавному (федеральному) рівні систему нормативно-правового забезпечення рівного доступу до освітніх послуг осіб з особливими потребами становлять Конституція США та інші федеральні законодавчі акти у сфері освітньої та соціальної політики, серед яких *закони щодо захисту громадянських прав дітей* – Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1789), Закон про громадянські права (1964), Закон про дитинство (2010); закони, які регулюють освітньо-правове становище осіб з особливими потребами у суспільстві.

Загалом, політика соціальної підтримки осіб з особливими потребами у США будується на створенні умов для рівної участі людей з обмеженими можливостями в житті суспільства. Відповідно до американської концепції «соціальної справедливості» людей з особливими потребами оцінюють і сприймають не крізь призму особливих потреб, а як громадян з іншими можливостями. В американському освітньому просторі сформовано комплекс нормативно-правових документів, що визначають гуманістичну позицію щодо захисту і підтримки неповносправних осіб.

З'ясовано, що у США ідея запровадження інклюзивної освіти трактується як критерій соціальної справедливості, а інклюзія обґрунтовується з точки зору теорій виправдання і впровадження. Теорія виправдання обумовлює причини необхідності інклюзивної освіти, результативність яких визначено цілями, обставинами, специфікою ситуативних умов застосування. Теорія впровадження зосереджена на шляхах реалізації інклюзивних технологій як сукупності науково обґрунтованих прийомів освітньо-виховного впливу на людину або групу людей.

Зміна в організації спеціальної освіти США полягає у створенні нового освітнього середовища, що відповідає потребам кожного учня незалежно від особливостей психофізичного розвитку, у якому співіснують різні моделі навчання (адаптивні навчальні середовища,

інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, навчання, що базується на результатах досягнень учнів), в основі яких – особистісно зорієнтований підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей.

Результати аналізу наукової літератури і відповідних документів дають можливість розглядати інклюзію як основний освітній аспект впливу на особистість дитини з особливими потребами, що охоплює спроможність самостійно вирішувати існуючі та майбутні життєві проблеми через розуміння їхньої сутності і значущості, здатність до засвоєння соціально прийнятих правил і норм та обрання індивідуальних шляхів і стратегій розв'язання кожної окремої проблеми, вміння орієнтуватися в джерелах інформації.

У третьому розділі – *«Впровадження інклюзивної форми навчання в американських загальноосвітніх школах»* – розглянуто зміст та організацію інклюзивного навчання учнів, проаналізовано професійну підготовку педагогів інклюзивного класу у США, окреслено перспективи та рекомендації щодо використання позитивного американського досвіду запровадження інклюзивної освіти в українській педагогічній практиці.

Основними характеристиками ефективної інклюзивної школи є такі: заздалегідь визначені цілі, динамічність і гнучкість системи навчання, що проявляється у співіснуванні різних моделей навчання, формування відповідної шкільної культури. Організацію інклюзивного навчання учнів в американських загальноосвітніх школах відображено на рис. 1.

Побудову моделі здійснено на основі узагальненого аналізу науково- педагогічних джерел і досвіду практичної діяльності американських шкіл. У ній відображено вплив управлінських структур (федеральний уряд та державні органи освіти штатів) на повноцінне функціонування інклюзивної школи, зокрема забезпечення нормативно-правової бази, співпрацю громадських організацій та науково-дослідних установ у вирішенні проблем освітньої інклюзії, взаємодію учасників спільних консультацій (батьки, учителі, однолітки, фахівці) в середовищі комунікації, засоби створення сприятливого навчального середовища та моделі інклюзивного навчання учнів. У моделі показано взаємозв'язки кожної ланки, що в сукупності зумовлюють успішність реалізації навчально-виховного процесу. У сучасній американській школі моделі навчання учнів з особливими потребами (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, навчання, що базується на результатах досягнень учнів) об'єдналися та утворили змішану систему навчання, яка є домінуючою моделлю надання інклюзивних освітніх послуг. Для забезпечення ефективної роботи інклюзивні заклади створюють мультидисциплінарні команди (учитель загальноосвітньої школи, педагог спеціальної школи, асистент учителя, психолог, соціальний педагог та ін.), які працюють у режимі спільних консультацій для надання підтримки, педагогічного та соціально-психологічного

супроводу залежно від індивідуальних потреб дитини.

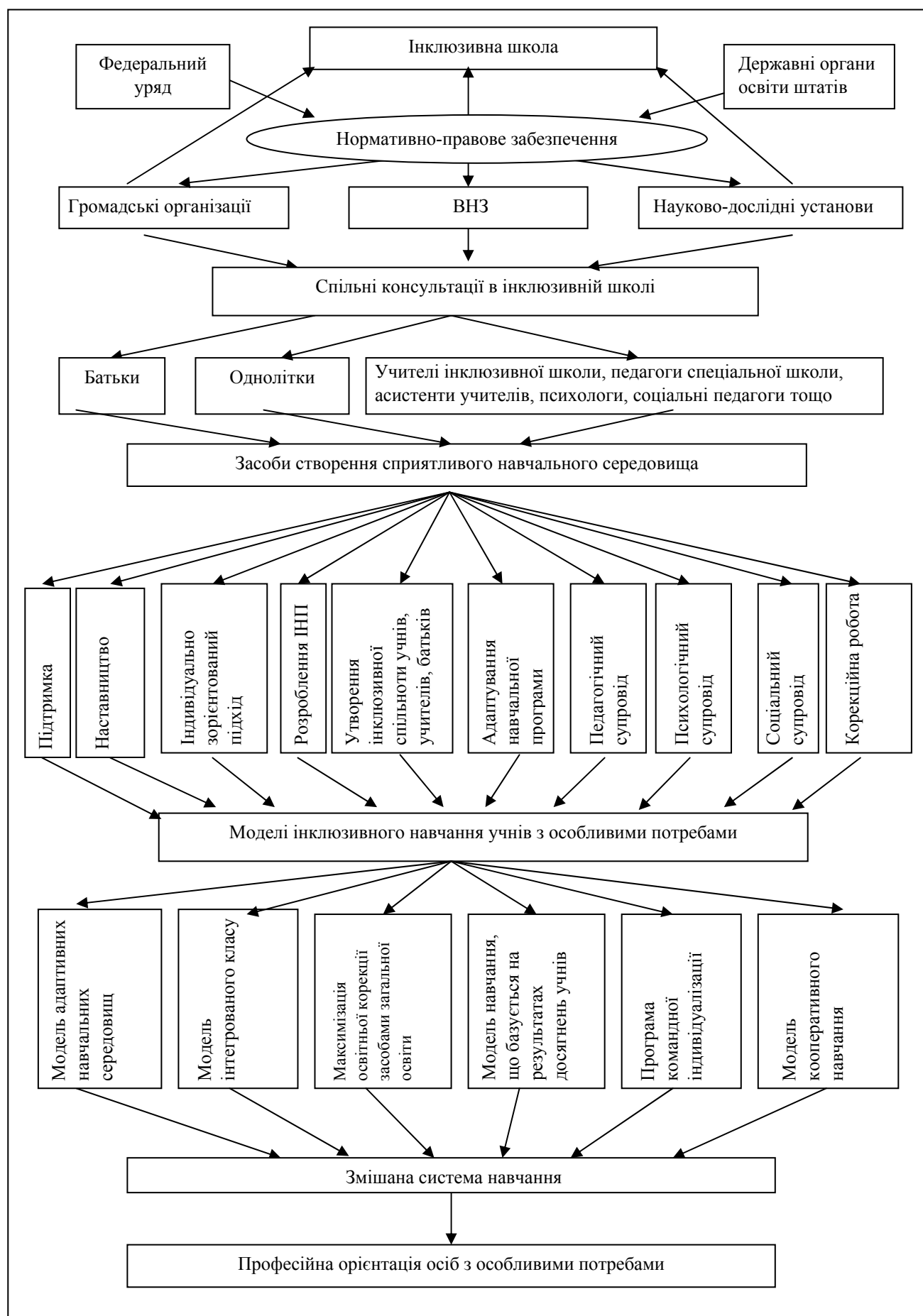

Рис. 1. Організація навчання учнів з особливими потребами в інклюзивній школі

Дослідження проблеми підготовки фахівців до роботи в інклюзивному освітньому середовищі США дало змогу з'ясувати особливості цього процесу: наявність національних кваліфікаційних стандартів підготовки вчителів і їх узгодженість з актуальними тенденціями освітньої політики, спрямованість професійної підготовки на вдосконалення педагогічної діяльності вчителів та підвищення рівня успішності учнів, доступність фахової підготовки, різноманітність форм і методів навчання та їхнє якісне змістове наповнення, використання новітніх інформаційних технологій, формування готовності учителів працювати в інноваційному середовищі, спрямованість на оволодіння методами самостійного пошуку знань, забезпечення партнерства та професійної взаємодії.

У процесі аналізу наукових джерел охарактеризовано форми (індивідуальна, групова, колективна) й методи (проблемного та групового навчання, залучення учнів з особливими потребами до занять, дослідження на конкретному прикладі (case study), відеозаняття, інтерв'ю, портфоліо, експериментальне дослідження, командний підхід) підготовки педагогів інклюзивної школи та виокремити дві моделі: макросистеми підготовки педагогів інклюзивного класу, мікросистеми взаємодії навчання і практики.

Соціально-економічні та політичні реформи, які відбуваються в Україні, прискорили удосконалення процесу навчання дітей з особливими потребами. За сучасних умов економічної нестабільності, кризового стану гуманітарної сфери українські діти та підлітки з особливими потребами виявилися однією з найбільш незахищених груп населення. Водночас доводиться констатувати, що в Україні за наявності досить розгалуженої і розвинутої системи спеціальної освіти значна частина таких дітей (насамперед, з порушеннями психофізичного розвитку) не одержує спеціальної допомоги і не має змоги задовольнити свої особливі освітні потреби.

На основі вивчення досвіду запровадження інклюзивної освіти в Україні обґрунтовано рекомендації щодо можливостей творчого використання прогресивних американських ідей в українському освітньому просторі, зокрема передбачено вдосконалення нормативно-правової бази в галузі забезпечення рівного доступу до освіти осіб з особливими потребами, вдосконалення системи підвищення кваліфікації педагогів інклюзивної школи або перекваліфікації педагогів загальноосвітньої школи, забезпечення співпраці між вищими навчальними закладами, науково-дослідними інститутами, науковими школами, науковцями та педагогами-практиками з метою запровадження передового досвіду та новітніх дидактичних напрацювань у практику навчання.

Узагальнення результатів дисертаційного дослідження дало змогу сформулювати такі

ВИСНОВКИ:

1. Досвід становлення та розвитку інклюзивної освіти у США може бути використано для

удосконалення соціальної політики в Україні. Аналіз законодавчих та нормативно-правових документів засвідчив, що політика США щодо осіб з особливими потребами характеризується максимальним залученням держави до системного вирішення цієї проблеми. Американська інклюзивна освіта наприкінці ХХ ст. вийшла на новий якісний рівень та займає міцну позицію щодо підтримки розвитку та впровадження нових концепцій. Тому ідеї інклюзії відповідають духу сучасної освітньої галузі і педагогічної науки.

Вивчення передумов розвитку американських освітніх середовищ для дітей з різними особливостями психофізичного розвитку дало змогу зрозуміти особливі потреби кожної категорії дітей та виокремити концептуальні засади роботи з такими дітьми: білінгвальна-бікультурна освіта глухих (Т. Міллер і А. Мурс (Т. Miller, A. Moores)); шрифт Брайля для незрячих (М. Мейер (M. Meyer)); метод флеш-карток для дітей з порушеннями мовлення (М. Зерлер (M. Zerler)); спеціальні навчальні програми для дітей з труднощами у навчанні (С. Кірк (S. Kirk)).

Особливостями генезису інклюзивної освіти є ґрунтовне нормативно-правове забезпечення рівних прав осіб з особливими потребами, співіснування моделей інклюзивного навчання учнів (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, змішана система навчання, навчання, що базується на результатах досягнень учнів), організація диференційованого підходу до неповносправних учнів з урахуванням їхніх освітніх потреб, інтеграція діяльності навчальних закладів, наукових установ, громадських організацій у галузі підтримки осіб з особливими потребами.

На основі аналізу американських першоджерел з'ясовано сутність ключових понять дисертаційного дослідження. Зокрема, *інклюзивна освіта* – комплексна система надання освітніх послуг, яка враховує особливості психофізичного розвитку всіх учнів. Форми та методи, що застосовують у процесі навчання, розкривають індивідуальні можливості та потенціал учня. Інклюзивні освітні послуги охоплюють усі аспекти академічного і суспільного життя учня та включають формування індивідуального навчального плану, створення сприятливого навчального середовища, забезпечення допоміжними послугами та супроводом фахівців тощо. *Інклюзивна форма навчання* – спосіб організації навчальної діяльності, який передбачає роботу вчителя з учнями різного рівня психофізичного розвитку в умовах аудиторного і позааудиторного навчання. Учитель працює окремо з учнем з особливими потребами і водночас може навчати групу учнів з типовим розвитком, застосовуючи інклюзивні моделі навчання. *Інклюзивна школа* – заклад освіти, що забезпечує учнів з особливими потребами системою інклюзивних освітніх послуг. У цій школі створено сприятливе навчальне середовище, яке відповідає потребам і можливостям кожного учня, незалежно від особливостей його психофізичного розвитку, а також застосовано моделі навчання, в основі яких – особистісно зорієнтований підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її

індивідуальних особливостей: здібностей, талантів, типу темпераменту, відмінностей у розвитку тощо.

2. Проведене дослідження дало змогу виокремити основні етапи становлення інклюзивної освіти у США: сегрегація (до 1960 рр.) – маргіналізація осіб з особливими потребами; нормалізація (1968 – 1975 рр.) – забезпечення їхнього нормального життєвого простору; освітній мейнстрімінг (1975 – 1983 рр.) – залучення неповносправних учнів до освітнього середовища; інклюзивне навчання (1983 – 2004 рр.) – спільне навчання осіб з особливими потребами з однолітками з типовим розвитком; змішана система навчання (2004 – дотепер) – комплексна інклюзивна освітня система.

На розвиток ідеї інклюзивної освіти як прояву соціальної справедливості значний вплив мали освітні реформи 1980 – 1990 рр., які вимагали зміни всієї освітньої системи не лише для вирішення проблем навчання дітей з особливими потребами, а також дітей з різних культурних та мовних осередків у глобальному і технологічному суспільстві. Сучасний етап розвитку освітнього середовища є епохою переосмислення основних концептуальних орієнтирів, використання ідей різних шкіл і напрямів для того, щоб за допомогою їхнього збалансованого синтезу вийти на якісно новий рівень підготовки всіх учнів.

3. У процесі дослідження визначено організаційно-змістові засади діяльності американських шкіл з інклюзивною формою навчання. Умови ефективного запровадження інклюзивної форми навчання в загальноосвітні класи передбачають поєднання чіткого визначення мети і завдань цього процесу з гнучкістю і динамізмом його планування, створення атмосфери довіри, підтримки, відкритого спілкування та співпраці вчителів. Організація інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи США потребує внесення змін, які сприятимуть створенню ефективної інклюзивної школи. Зокрема, йдеться про зміни на рівні філософії прийняття інклюзії, формування адекватного фізичного середовища і якісного навчально-методичного забезпечення, створення нових методик викладання (залежно від індивідуальних потреб учня) тощо.

У дисертації проаналізовано перешкоди, які з'являються у процесі проведення змін в організації роботи інклюзивної школи та запропоновано стратегії їхнього подолання. Не менш важливий акцент у дисертаційному дослідженні зроблено на моделях надання інклюзивних освітніх послуг (адаптивні навчальні середовища, інтегрований клас, максимізація освітньої корекції, командна індивідуалізація, кооперативне навчання, змішана система навчання, навчання, що базується на результатах досягнень учнів). Запровадження цих моделей у роботу сучасної школи дає змогу врахувати соціальні, освітні, культурні, економічні, структурні та демографічні вимоги, які постають перед школою.

Великого значення для теоретичного аналізу змісту освіти у середній школі США надано

створенню сприятливого навчального середовища для учнів з особливими потребами та розробленню для них індивідуального навчального плану. Визначаючи інклюзію та сегрегацію як взаємовиключні поняття, а загальноосвітні і спеціальні класи як принципово відмінні середовища, встановили, що інклюзивне навчання слід розглядати як ефективне організаційне реформування шкільної освіти, оскільки інклюзивна школа – комплексна освітня та соціально-орієнтована установа для дітей з особливими потребами.

4. Важливим аспектом в ефективному запровадженні інклюзивної освіти у США є підготовка фахівця-професіонала, творчої особистості з розвиненими комунікативними якостями, інноваційним мисленням, розумінням інклюзивного педагогічного процесу, умінням застосовувати досвід кращих педагогів цієї галузі у власній практичній діяльності. У процесі підготовки педагогів інклюзивного класу в університетах США використовують широкий спектр методів (проблемного та групового навчання, залучення учнів з особливими потребами до занять, дослідження на конкретному прикладі (case study), відеозаняття, інтерв'ю, портфоліо, експериментальне дослідження, командний підхід) та форм (індивідуальна, групова, колективна). Важливим чинником ефективної організації навчальної діяльності є забезпечення вчителів такими умовами, в яких вони можуть якісно навчати, раціонально використовуючи знання загальних та спеціальних предметів, кращий педагогічний досвід.

Результати проведеного дослідження дали змогу виокремити дві моделі професійної підготовки педагогів інклюзивної школи у системі американської педагогічної освіти. Модель макросистеми підготовки педагогів інклюзивного класу та модель мікросистеми взаємодії навчання і практики відрізняються баченням стосовно походження педагогічного досвіду, яким повинен оволодіти вчитель інклюзивного класу, і різним співвідношенням теорії та практики у процесі його підготовки.

5. З метою ефективного застосування важливих позицій американського досвіду стосовно запровадження ідей інклюзивного навчання сформульовано методичні рекомендації, головними положеннями яких є розробити кваліфікаційні характеристики вчителя інклюзивної школи з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду, забезпечити тісну співпрацю університетів, які займаються підготовкою педагогічних кадрів зі школами, викладачів університету – зі шкільними вчителями, урядових та неурядових організації – із загальноосвітніми школами, удосконалити нормативно-правову базу інклюзивної освіти у соціально-освітній політиці України, запровадити нові педагогічні технології та інклюзивні моделі навчання, розпочати зміни у напрямку до об'єднання двох систем освіти загальної та спеціальної.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми становлення та розвитку інклюзивної освіти у США. Перспективними напрямками подальших досліджень є також

специфіка формування науково-методичного забезпечення навчального процесу інклюзивного класу, інноваційні технології навчання дітей з особливими потребами, особливості професійної підготовки вчителів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Захарчук М. Є. Застосування новітніх освітніх технологій у процесі інклюзивного навчання / М. Є. Захарчук // «Вища освіта України». – 2009. – Додаток 4, том VI (18) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. – С. 160 – 165.
2. Швед М. С. Підготовка фахівців до умов роботи в інклюзивному середовищі / М. С. Швед, М. Є. Захарчук // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». – 2009. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – № 6. – Ч. 2. – С. 247 – 250.
3. Захарчук М. Є. Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної діяльності в умовах інклюзивного навчання / М. Є. Захарчук // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25. Ч. 3. – С. 144 – 150.
4. Захарчук М. Є. Підготовка фахівців у США до роботи в інклюзивному освітньому середовищі / М. Є. Захарчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 32 / Ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – С. 23 – 29.
5. Захарчук М. Є. Аналіз досвіду США в організації інклюзивного навчання дітей загальноосвітньої школи / М. Є. Захарчук // Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». – 2012. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – № 6. – С. 213 – 220.
6. Захарчук М. Є. Становлення та розвиток освітніх концепцій інтеграції та інклюзії у США / М. Є. Захарчук // «Вища освіта України». – 2012. – Додаток 1 до вип. 27, том I (34) : [тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»] / відп. ред. І. П. Маноха. – С. 143 – 150.
7. Захарчук М.Є. Історико-педагогічні витоки інклюзивної освіти у США / М. Є. Захарчук // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: зб. наук. пр.; гол. ред. Носко М. О. – Вип. 104, Том 1. – Серія : Педагогічні науки. – Чернігів, 2012. – С. 123 – 127.
8. Zakharchuk M. Ye. Development of the idea of inclusive education in the USA (1983 – 1990) / M. Ye. Zakharchuk // European Applied Sciences. – 2013. – № 5. – P. 94 – 98.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Захарчук М. Є. Особливості соціальної реабілітації сім'ї з дітьми з особливими потребами / М. Є. Захарчук // Соціально-педагогічні аспекти сприяння здоров'ю учнівської та студентської молоді : матеріали III Міжнар. соц.-пед. конф. (Луцьк, 1-2 жовтня 2008 р.) / Волинський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – С. 301 – 308.
10. Захарчук М. Є. Інклюзивне навчання як актуальна модель сучасної системи української освіти / М. Є. Захарчук // III Український педагогічний конгрес : зб. наук. пр. / ред. кол. В. Г. Кремень та ін. – Львів : Сполом, 2010. – С. 198 – 204.
11. Захарчук М. Е. Генезис идейных убеждений европейского общества по отношению к лицам с особыми потребностями / М. Е. Захарчук // Педагогика: традиции и инновации: материалы междунар. заоч. науч. конф. (Челябинск, октябрь 2011 г.). Т. II / Под общ. ред. Г. Д. Ахметовой. – Челябинск, 2011. – С. 23 – 26.
12. Захарчук М. Є. Проблеми формування професійної компетентності викладача в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні / М. Є. Захарчук // Глухівські наукові читання – 2011 : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, присвяченої 20-річчю Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року (Глухів, 15-17 лист. 2011 р.) / Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. – Глухів, 2011. – С. 152 – 158.
13. Zakharchuk M. Ye. Educational paradigm: from segregation to inclusion in the USA and Ukraine (comparative approach) / M. Ye. Zakharchuk // Инновации в образовании: ориентиры и тенденции : материалы V междунар. науч.-метод. конф. (Алматы, 26-27 апреля 2013 р.) / Академия педагогических наук Казахстана. – Алматы, 2013. – С. 21 – 24.

АНОТАЦІЯ

Захарчук М. Є. Становлення та розвиток інклюзивної освіти у США. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

Дисертаційна робота є теоретичним дослідженням проблеми становлення та розвитку інклюзивної освіти у США.

У дисертації на підставі аналізу психолого-педагогічної літератури виявлено особливості генезису інклюзивної освіти у США (нормативно-правове забезпечення, співіснування моделей навчання, організація диференційованого підходу). Висвітлено дослідницькі підходи вітчизняних і американських учених до зазначеної проблеми, з'ясовано сутність ключових понять інклюзивної

освіти та виокремлено основні етапи її розвитку (сегрегація, нормалізація, освітній мейнстрімінг, інклюзивне навчання, змішана система навчання). Визначено особливості змісту й організації діяльності американських шкіл з інклюзивною формою навчання та охарактеризовано форми й методи професійної підготовки вчителів до роботи з дітьми з особливими потребами.

Сформульовано рекомендації щодо оптимізації процесу запровадження інклюзивної освіти в освітньому просторі України на основі адаптації прогресивних ідей та досвіду США.

Ключові слова: інклюзивна освіта США, спеціальна освіта, діти з особливими потребами, інклюзивне середовище, організація інклюзивного навчання, особливості професійної підготовки вчителів, становлення, розвиток.

АННОТАЦІЯ

Захарчук М. Е. Становление и развитие инклюзивного образования в США. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

Диссертационная работа является теоретическим исследованием проблемы становления и развития инклюзивного образования в США.

В диссертации на основании анализа психолого-педагогической литературы выявлены особенности генезиса инклюзивного образования в США (нормативно- правовое обеспечение, сосуществование моделей обучения, организация дифференцированного подхода). Отражены исследовательские подходы отечественных и американских ученых к отмеченной проблеме, выяснена сущность ключевых понятий инклюзивного образования и выделены основные этапы его развития (сегрегація, нормалізація, образовательный мейнстрімінг, інклюзивне навчання, змішана система навчання). Определены особенности содержания и организации деятельности американских школ с инклюзивной формой обучения, а также охарактеризованы формы и методы профессиональной подготовки учителей к работе с детьми с особыми потребностями.

Сформулированы рекомендации по оптимизации процесса внедрения инклюзивного образования в образовательном пространстве Украине на основе адаптации прогрессивных идей и опыта США.

Ключевые слова: инклюзивное образование США, специальное образование, дети с особыми потребностями, инклюзивная среда, организация инклюзивного обучения, особенности профессиональной подготовки учителей, становление, развитие.

ABSTRACT

Zakharchuk M. Ye. Formation and development of inclusive education in the USA. – On the rights of manuscript.

The thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences in the speciality 13.00.01 – the General Education and the History of Education. – Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The dissertation is devoted to the historical and pedagogical analysis of peculiarities of formation and development of inclusive education in the USA. On the basis of analysis of psychological and educational literature there have been revealed features of the genesis of inclusive education in the United States (regulatory and legal framework, coexistence of learning models, individualized approach). The research grounds the stages of formation of inclusive education in the USA. A history of the way society has cared for people with disabilities can be captured in five words: isolation, normalization, mainstreaming, inclusion and blended learning. An important hurdle for students with disabilities has been access to education. The following provides a brief chronological sketch of this quest for access.

Isolation: The First Half of the Twentieth Century. The concept of special public school classes with special curricula as well as special training for teachers of students with severe handicapping conditions came about first in the urban school systems. The initial purpose of these classes was primarily to remove the most difficult students from the regular classroom. After the completion of schooling, most of these students labelled with mental retardation spent their adult years in state institutions.

Normalization: 1968 and Early 1970s. Tremendous changes affected the manner in which students with severe disabilities could receive an education happened during the 1970s. These changes were influenced by important writers of the time period as well as by court decisions and sweeping legislation. The idea of normalization was that children and adults labelled with severe disabilities should have life experiences paralleling the normal patterns of the culture and should be drawn into the mainstream of society.

Mainstreaming: 1975 and 1983. Subsequently, because of pressure from the courts, advocates, and parents, the Education for All Handicapped Children Act (PL 94-142) was passed in 1975. This federal legislation clearly mandated that all those students labelled as handicapped, including those with severe disabilities, were entitled to an appropriate education in the least restrictive environment (LRE). School systems were required to find ways to serve in regular classrooms those students classified as having mild and moderate disabilities. Educators of students with severe disabilities began to believe that these new educational strategies were more effective when taught in the community or general education settings. They also thought that social skills training could be more generalized in a school community with peers who were not disabled than in a school with only peers who were disabled. The generalization of basic concepts to various environments had more meaning when discussed in the broader context of the whole

school than when taught in one small classroom isolated in the basement. Educators and families came to understand that when a student with a severe disability completes school and goes out into the community to live and work with supports, the students level of social skills are the prime indicator of success.

Inclusion: The Early 1980s and Early XXI century. By the mid-1980s, a few references to the idea of progressive inclusion had appeared. Later, during the highly charged debate over the Regular Education Initiative initiated in the late 1980s, the term mainstreaming was still being widely used, as was progressive inclusion. It was not until the early 1990s that the terms inclusion and full inclusion had superseded mainstreaming as preferred terminology. Notably, the simultaneous use of mainstreaming and inclusion – which to some mean the same thing but to others mean quite different things – has contributed to the muddled, frustrating, and often antagonistic nature of the debate as it has entered the twenty-first century. Through it all, the longstanding concept of *integration*, while fading in direct usage as formal terminology, remains the fundamental focus of the various debates regarding placement and responsibility for instruction of exceptional children as well as over the proper form and structure of special education itself.

Blended learning: Early XXI century and 2013. Blending is a model involving general and special education students of same age or similar ability levels in joint learning experiences, which are developmentally appropriate and beneficial for all students.

The content and forms of the process of inclusive education application in American schools have been analyzed. There have been determined the most important aspects of its effective realization. There have been defined the principles of organization of American inclusive schools. The research also finds out the peculiarities of professional training of inclusive school teachers. In this research there have been formulated recommendations to optimize the process of introduction of inclusive education into the educational environment of Ukraine. The recommendations have been made on the basis of adaptation of progressive ideas and experience of the USA.

Keywords: inclusive education in the USA, special education, children with special needs, inclusive environment, organization of inclusive education, peculiarities of teacher training, formation, development.

Підписано до друку 12.08.2013 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 07/12/36

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2б,
Тел. 8 (0352) 40-08-12
8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.